

Llengua inicial i llengua amb progenitors. Una mateixa realitat o dues variables diferents?

*First language and language with parents.
A single reality or two different variables?*

Xavier TENORIO SEGARRA
Centre Universitari de Sociolingüística
i Comunicació.
Universitat de Barcelona

Data de recepció: 17 de maig de 2012

Data d'acceptació: 27 d'agost de 2012

RESUM

En aquest article s'analitza com es relacionen dues de les variables sociolingüístiques més importants: la llengua inicial (L1) i la llengua amb progenitors. Gràcies a les dades de la primera onada del projecte RESOL dels municipis de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí, amb una mostra de 407 alumnes de 6è de primària, es duu a terme una anàlisi exploratòria amb la intenció de descriure aquesta realitat i s'intenta exposar els motius pels quals es donen les diferències entre les dues variables. Les dues poblacions estudiades tenen unes realitats sociolingüístiques diferents, ja que a Sant Just Desvern hi trobem un ús predominant del català i a Sant Joan Despí un ús predominant del castellà. Amb les dades conjuntes de les dues poblacions, s'obtenen unes xifres on els perfils sociolingüístics dels alumnes estan més equilibrats pel que fa a les dues llengües. L'objectiu principal és investigar quins són els perfils d'adolescents que donen una resposta diferent pel que fa a la seva llengua inicial i pel que fa a la seva llengua amb progenitors, posant especial èmfasi en variables psicolingüístiques (actituds lingüístiques en català i castellà), en els usos lingüístics (llengua entre progenitors, amb germans, amb la xarxa social i llengua ambiental de l'aula) i les identifications (sentiment de pertinença a Espanya, a Catalunya i llengua d'identificació). Els resultats ens mostren que la diversitat lingüística dins de la pròpia llar i amb la xarxa social, on hi conviuen usos de català i de castellà en proporcions diverses, és l'element clau que determina les diferències entre la llengua inicial i la llengua amb progenitors, si bé altres variables com la llengua d'identificació també hi tenen un paper important.

PARAULES CLAU: transmissió lingüística intergeneracional, llengua inicial, llengua amb progenitors, usos familiars, anàlisi exploratòria.

ABSTRACT

This article analyses the interplay between two of the most important sociolinguistic variables, the first language (L1) and the language used with parents. Thanks to the data gathered from the first wave of the RESOL project in the municipalities of Sant Just Desvern and Sant Joan Despí based on a sample of 407 sixth-grade primary school students, this study offers an exploratory analysis in order to describe the sociolinguistic reality and the possible causes underlying the differences between these two variables. The two towns studied display different sociolinguistic realities, as Catalan is the predominant language of use in Sant Just Desvern, whereas in Sant Joan Despí, the primary language is Spanish. According to the numbers obtained by combining the data from the two communities, the sociolinguistic profiles of the students show more of a balance between the two languages of use. The main objective of this study is to examine the profiles of the youths whose L1 does not coincide with the language they use with their parents, placing particular emphasis on psycholinguistic variables (language attitudes in Catalan and Spanish), linguistic uses (language spoken between parents, with siblings, in the social network and in the classroom) and variables relating to identity (the feeling of belonging to Spain, to Catalonia and the language of identification). The results show that linguistic diversity in the home and within the social network, where the uses of Catalan and Spanish coexist in different proportions, is the key determining factor for the differences between the first language and the language spoken with parents, although other variables such as the language of identification also play an important role.

KEY WORDS: intergenerational language transmission, first language, language with parents, family uses, exploratory analysis.

1. LA RECERCA SOBRE LLENGUA INICIAL I LLENGUA AMB PROGENITORS EN LA DEMOLINGÜÍSTICA CATALANA

La demolingüística en els territoris de llengua catalana, basada en estudis quantitativament i representativament de tota la població, té una història relativament recent a causa de la tardança a recuperar les institucions autonòmiques i democràtiques. A partir de l'any 1975, gràcies a la creació d'organismes públics i del reconeixement oficial del català, la demolingüística catalana agafa un gran impuls. Paral·lelament, es produeix un canvi constant en els plantejaments que adopta la sociolingüística catalana, abandonant el seu caràcter militant i diversificant les seves perspectives i objectius (Boix i Vila, 1998: 38; Torres, 2011b: 185).

És en aquest context quan, en tots els territoris de llengua catalana i especialment a Catalunya, es comencen a realitzar diferents enquestes destinades a conèixer els usos, coneixements i representacions de les llengües (Querol, 2009). Un dels estudis que té més importància a causa de la seva grandària mostral, la gran quantitat d'informació recollida i la possibilitat d'establir comparacions en diferents anys i amb altres estudis és l'*Enquesta d'usos lingüístics* duta a terme per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya.¹

1. L'any 2003 se'n va dur a terme la primera edició: l'*Enquesta d'usos lingüístics de Catalunya* (EULC), i el 2008, la segona: *Enquesta d'usos lingüístics de la població* (EULP).

L'augment de les fonts de dades ha comportat, lògicament, una major explotació d'aquestes, així com un augment del coneixement que es té sobre la presència i pes de les llengües en la societat catalana. En aquest article, es tractaran dues de les preguntes que han tingut més interès dins la demolingüística catalana: la llengua inicial i la llengua amb progenitors.

Aquestes dues variables han estat tractades, en moltes ocasions, com a indicador d'una mateixa realitat. La llengua inicial s'obté a partir de la pregunta «Quina llengua va parlar primer a casa, quan era petit?», mentre que la llengua amb progenitors és una variable construïda a partir de les preguntes «Quina llengua parla amb el seu pare?» i «Quina llengua parla amb la seva mare?». De fet, Fabà (2005b: 56), en el capítol destinat a exposar la llengua d'identificació de l'EULC, diu: «Amb el concepte de llengua inicial, ens referim a la llengua que els enquestats van aprendre a casa seva, quan eren infants. De fet, és la llengua amb què, en la majoria dels casos, els van parlar els seus progenitors».

Amb tot, però, en la mateixa EULC 2003, quan s'entra a explotar més a fons les dades concretes de la llengua inicial i de la llengua amb progenitors, s'observa que la relació entre aquestes no és tan forta com s'havia mostrat fins aquell moment, ja que s'observa que en les cohorts d'edat més joves (en el cas de l'EULC, dels quinze als vint-i-nou anys) hi ha un distanciament en les dades d'aquestes dues variables a causa d'un augment del català com a L1, que no es dona en el cas de la llengua amb progenitors. En aquesta segona variable, el creixement es dona en les combinacions entre català i castellà (Fabà, 2005a: 229). De la mateixa manera, quan s'entra a analitzar els usos lingüístics —comparant llengua inicial, llengua amb progenitors i llengua d'identificació en les diferents franges d'edat— s'observa com, mentre que en la gran majoria d'aquestes la diferència entre la llengua inicial i la llengua amb progenitors no arribava al 3%, en la franja més jove aquesta augmenta fins al 6% (Vila, 2005: 135). Per acabar de confirmar aquesta realitat, en l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població* del 2008, el percentatge de discordança entre llengua inicial i llengua amb progenitors augmenta fins al 10,5% (Torres, 2011a: 83).

En les diferents enquestes d'usos lingüístics, no s'entra a estudiar a fons el perquè d'aquest fenomen, tot i que Vila i Moreno (2005) apunta, com a possibles hipòtesis, els canvis de comportament derivats de la composició dels nuclis familiars tradicionals o bé les modificacions en les representacions mentals de la generació més jove.

Per tant, estem davant una problemàtica relativament recent, que tot just va aparèixer en les cohorts més joves d'edat de l'EULC el 2003, confirmada al mateix estudi l'any 2008 (Solé (coord.), 2011), i també en les presentades en el present article, provinents del projecte RESOL² de les poblacions de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí. Per aquest motiu, es pot dir que la diferència entre llengua inicial i llengua amb pro-

2. *Resocialització i llengües (RESOL): els efectes lingüístics del pas de l'educació primària a secundària en contextos plurilingües* (HUM2006-05860), amb el suport del Grup d'Estudi de la Variació. Equip investigador: F. Xavier Vila (dir.), Llorenç Comajoan, Joan Melià, Vanessa Bretxa, Natxo Sorolla, Eva Gomàriz, Neus Nogué, Marina Álamo, Mireia Galindo, Marta Juanhuix, Antoni Ignasi Alomar i Miquel Àngel Pradilla.

genitors és una realitat. En aquest article es vol fer una primera anàlisi exploratòria a partir de les dues preguntes següents:

1. Quins són els motius que expliquen els canvis entre llengua inicial i llengua amb progenitors?
2. Quin perfil tenen les persones que els fan?

Tal com s'ha apuntat, Vila plantejava dues respostes possibles: els canvis de comportament derivats de les noves estructures familiars o les modificacions de les representacions mentals.

La primera d'aquestes hipòtesis incorpora elements tant purament sociològics com específicament sociolingüístics. Els primers s'emmarquen sota el paradigma del nou model de societat (que ha rebut diferents etiquetes, com *modernitat líquida* de Bauman, *tiranía de la identitat* de Sennett, *democratització de les emocions* o *societat del risc* de Beck). Les característiques bàsiques es basen en una sèrie de canvis socials i familiars. Sota aquesta lògica, i en el marc d'una societat individualitzada, la família viu en una tensió constant entre les formes clàssiques i les (post)modernes. Això vol dir que, tot i mantenir les estructures clàssiques, es veu abocada a noves formes de convivència que comporten un debilitament dels llaços familiars a favor d'altres llaços socials (Palacio Valencia, 2009).

Des d'aquest punt de vista, els usos en progenitors no serien tan determinants a l'hora d'explicar la llengua inicial («Quina llengua va parlar primer a casa, quan era petit?»), sinó que també hi tenen importància la resta de les relacions socials que s'estableixen fora de la família nuclear.

Des d'un punt de vista sociolingüístic, quan parlem dels usos lingüístics dins de la família, també s'han produït canvis, tant pel que fa als usos entre progenitors —amb l'augment de parelles lingüísticament mixtes—, com entre progenitors i els fills —amb una transmissió lingüística favorable al català—, així com entre germans. Aquest fet el podem trobar, sobretot, en famílies immigrades, però també en les nascudes a Catalunya (Torres, 2011a i 2005; Sorolla, 2010; Comajoan *et al.*, 2013).

Per contrastar aquesta hipòtesi, s'utilitzaran les variables referents a la llengua parlada amb la xarxa social, la llengua entre progenitors i la llengua parlada amb els germans.

La segona hipòtesi plantejada fa referència a les possibles modificacions en les representacions dels alumnes. Tal com planteja Bourdieu (1985: 88), «les representacions poden utilitzar-se estratègicament per interessos materials, però també simbòlics». Sota la seva visió, les representacions socials poden estar influïdes per la voluntat d'imposar una frontera simbòlica entre diferents grups socials. Per tant, és un acte de categorització que vincula l'ètnia i l'acció. Segons l'autor francès, darrere de tota representació hi ha un cas de «lluïta de classes» o de «fer veure, creure, conèixer, reconèixer i imposar la definició legítima de les divisions del món social i, a través d'això, fer i desfer els grups».

Interpretant els postulats de Bourdieu al nostre objecte d'estudi, la hipòtesi defensa que un major sentiment de pertinença a un grup etnacional (espanyol o català) o la

identificació amb una llengua (català, castellà o ambdues) comporta que la representació en un dels dos grups lingüístics sigui més forta. Per tant, en aquest supòsit, la llengua inicial estaria influïda pel grup de pertinença on l'individu se sent identificat, fet que li trauria pes a la llengua parlada amb els progenitors. Per tant, es defensa que la llengua inicial, com a representació del passat, no estaria tan influïda pels usos lingüístics reals (expressats per la llengua amb progenitors) sinó per un seguit de factors ideològics o sentimentals que deriven en una identificació amb el grup de referència.

Una tercera hipòtesi plantejada es basa en la diferència temporal entre les dues variables estudiades: la llengua inicial com a ús lingüístic del passat i la llengua amb progenitors com a ús en el present. La hipòtesi defensa que s'ha produït un fenomen de canvi lingüístic amb els progenitors al llarg de la vida de l'alumne. Aquest canvi vindria donat per unes actituds lingüístiques i una identitat social molt forta respecte a aquesta llengua. Segons Clément (2006), l'atracció i el canvi cap a una segona llengua vénen donats per un canvi cognitiu i un canvi cultural. En aquest cas, un entorn lingüístic amb molta presència d'una llengua i una forta actitud positiva cap a aquesta afavorirà que, durant el transcurs de la seva vida, els adolescents hagin canviat els seus usos amb els progenitors, incorporant una altra llengua.

Per tant, el marc hipotètic que es presenta es pot resumir en la taula següent:

<i>Hipòtesi</i>	<i>Resum</i>	<i>Variables utilitzades</i>
<i>Hipòtesi 1: canvi en l'estructura familiar</i>	La llengua inicial ve determinada per altres usos lingüístics a part dels dels progenitors.	Llengua entre progenitors Llengua amb germans Llengua amb la xarxa social
<i>Hipòtesi 2: identificació amb el grup propi</i>	La representació de la L1 ve determinada per la identificació amb el grup de pertinença.	Sentiment de pertinença a Espanya Sentiment de pertinença a Catalunya Llengua d'identificació
<i>Hipòtesi 3: canvis en l'ús amb progenitors</i>	Les actituds favorables a una llengua i l'entorn fan canviar l'ús amb els progenitors al llarg de la vida.	Actitud en català Actitud en castellà Ús ambiental amb companys d'aula

En primer lloc, s'intentarà saber com es donen aquestes diferències, observant de quina quantitat d'alumnes estem parlant i coneixent de quina manera concreta es produeixen els canvis entre llengua inicial i llengua amb progenitors. En segon lloc, s'intentarà buscar relació amb altres variables que pugin explicar aquest fet.

2. EL PROJECTE RESOL

Com ha quedat palès, el fenomen de distanciament entre la llengua inicial i la llengua amb progenitors és recent i, per tant, característic de la població més jove. És per aquest motiu que les dades que ens proporciona el projecte RESOL són molt pertinents a l'hora d'analitzar aquesta situació.

El projecte RESOL és un estudi longitudinal, que té com a objectiu principal conèixer els canvis en el pas de primària a secundària pel que fa als usos lingüístics interpersonals, la tria de llengües en els espais de lleure, el contacte de llengües, les competències lingüístiques i les representacions i identificacions, mitjançant proves demoscòpiques i qualitatives en dos moments de l'escolarització dels alumnes a 6è de primària i a 1r d'ESO, en tots els centres educatius de diferents poblacions de Catalunya, la Franja de Ponent i les Illes Balears.

En aquest cas, s'estudiaran els canvis en la llengua inicial i la llengua amb progenitors als municipis de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí, quan els alumnes cursaven 6è de primària.

3. DESCRIPCIÓ DE LA MOSTRA I PLANTEJAMENT DE LA PROBLEMÀTICA

Les dades que es presenten van ser recollides durant l'any 2008 en tots els centres en què es cursava 6è de primària (cinc a Sant Just i vuit a Sant Joan). Per tant, es disposa d'informació de la pràctica totalitat de la població d'aquest curs dels dos municipis, sent un total de 159 alumnes a Sant Just i 248 a Sant Joan Despí.

Les dues poblacions tractades³ pertanyen a la comarca del Baix Llobregat i, tot i ser properes en l'espai, tenen característiques socioeconòmiques i sociolingüístiques molt diferenciades. Segons les dades pròpies de RESOL, Sant Just Desvern té una major presència del català, tant pel que fa a la llengua inicial, amb progenitors i també en els usos interpersonals, mentre que a Sant Joan Despí es dona la situació inversa, amb el castellà com a llengua amb un màxim protagonisme (vegeu Comajoan *et al.*, 2013; Tenorio, 2008).

Si fem una petita descripció dels dos municipis, a la taula 1 es poden observar les diferències pel que fa a la llengua inicial, on trobem una simetria quasi perfecta als dos municipis, amb una majoria del català a Sant Just Desvern i del castellà a Sant Joan Despí, que s'acosta al 55% de la població, i una presència de les combinacions de les dues llengües entre el 10 i el 15%.

3. Segons les dades del padró continu del 2009, Sant Just Desvern tenia 15.811 habitants i Sant Joan Despí, 32.030.

TAULA 1
Llengua inicial dels estudiants de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí (2008)

	<i>Sant Just Desvern</i>		<i>Sant Joan Despí</i>	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
<i>Català</i>	84	53,2	61	24,6
<i>Català i castellà</i>	18	11,4	41	16,5
<i>Castellà</i>	47	29,7	136	54,8
<i>Altres</i>	9	5,7	10	4,0
<i>Total</i>	158	100,0	248	100,0

Un altre tret diferencial entre les dues poblacions és el de la presència d'immigració. Així, a Sant Just Desvern, la immensa majoria dels alumnes estudiats són nascuts als territoris de llengua catalana (92%), mentre que a Sant Joan Despí el percentatge es reduïa fins al 83%, essent la immigració bàsicament d'origen hispanòfon⁴ (12,9%) (taula 2).

TAULA 2
Origen geogràfic i llengua inicial dels estudiants de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí (2008)

	<i>Sant Just Desvern</i>		<i>Sant Joan Despí</i>	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
<i>Autòctons</i>	138	92,0	187	83,1
<i>Immigrants hispanòfons</i>	7	4,7	29	12,9
<i>Immigrants al·loglots</i>	5	3,3	9	4,0
<i>Total</i>	150	100,0	225	100,0

3.1. Llengua inicial i llengua amb progenitors

Abans de començar l'anàlisi, cal exposar dos fets. En primer lloc, i atès que l'estudi que es presenta pretén investigar els canvis lingüístics entre català, castellà i la combinació d'ambdues llengües, no tindria sentit introduir, dins de la nostra mostra, els parlants d'altres llengües. És per aquest motiu que s'ha decidit excloure de l'anàlisi els al·loglots⁵ (que, tal com s'ha vist, representen un nombre força baix). En segon lloc, es farà l'anàlisi ajuntant les mostres de les dues poblacions. La causa d'aquest fet és que, si es diferenciessin els dos municipis, la mostra seria massa petita per fer anàlisis estadístiques. Així, finalment es treballarà amb dades de 380 persones.

4. Nascuts a la resta de l'Estat espanyol o a l'Amèrica del Sud.

5. Els alumnes que tenen alguna altra llengua que no és ni català ni castellà com a inicial.

Per dur a terme l'anàlisi entre les divergències entre llengua inicial i llengua amb progenitors, s'han de tenir en compte dos factors de gran importància en l'estudi que es realitzarà i que diferencien *a priori* les dues variables estudiades:

1. *Metodològic*: la llengua inicial és una variable declarada amb tres categories de resposta, i la llengua amb progenitors és una variable construïda a partir de la llengua amb pare i la llengua amb mare. Aquest fet provoca que la llengua inicial tingui tres categories de resposta: Català, Castellà i Ambdues llengües, i que la llengua amb progenitors en tingui sis: Català (només català amb els dos progenitors), Més català que castellà (català amb un progenitor i català i castellà amb l'altre), Parelles mixtes (català amb un progenitor i castellà amb l'altre), Combinacions (català i castellà amb els dos progenitors), Més castellà que català (castellà amb un progenitor i català i castellà amb l'altre) i Castellà (només castellà amb els dos progenitors).

2. *Temporal*: la llengua amb progenitors es refereix al moment de fer l'enquesta, mentre que la llengua inicial es refereix a la infància de l'entrevistat (per tant, és una representació del passat).

El primer factor implica que hi hagi un gran nombre de combinacions possibles, pel que fa al canvi (o manteniment) entre llengua inicial i llengua amb progenitors: un total de divuit. A les poblacions de Sant Just i Sant Joan, el percentatge es distribueix de la manera següent (taula 3):

TAULA 3
Combinacions entre llengua inicial i llengua amb progenitors

	<i>n</i>	%
<i>L1 cat. - LP cat.</i>	100	26,32
<i>L1 cat. - LP més cat.</i>	14	3,68
<i>LP comb. - L1 cat.</i>	11	2,89
<i>LP parelles mixtes - L1 cat.</i>	10	2,63
<i>LP més cast. - L1 cat.</i>	4	1,05
<i>LP cast. - L1 cat.</i>	3	0,79
<i>LP cat. - L1 comb.</i>	3	0,79
<i>L1 comb. - LP més cat.</i>	5	1,32
<i>LP comb. - L1 comb.</i>	21	5,53
<i>LP parelles mixtes - L1 comb.</i>	7	1,84
<i>L1 comb. - LP més cast.</i>	7	1,84
<i>L1 comb. - LP cast.</i>	15	3,95
<i>L1 cast. - LP cat.</i>	1	0,26
<i>L1 cast. - LP més cat.</i>	2	0,53

TAULA 3 (Continuació)
Combinacions entre llengua inicial i llengua amb progenitors

	<i>n</i>	%
<i>L1 cast. - LP comb.</i>	7	1,84
<i>L1 cast. - LP parelles mixtes</i>	11	2,89
<i>L1 cast. - LP més cast.</i>	20	5,26
<i>L1 cast. - LP cast.</i>	139	36,58
<i>Total</i>	380	100,00

Tal com es pot observar, hi ha una gran varietat de possibilitats pel que fa a la combinació entre llengua inicial i llengua amb progenitors, quatre de les quals (les que estan ombrejades) expressen el que, fins fa poc, es considerava un comportament «normal», és a dir, el manteniment d'una mateixa tria lingüística com a inicial i amb progenitors. Aquestes quatre categories continuen agrupant la gran majoria de la població: el 26 % té el català com a llengua inicial i fa un ús exclusiu del català amb progenitors, poc més del 7 % ho fa amb les dues llengües (ja sigui amb l'ús de les dues amb els progenitors o amb l'ús monolingüe amb cadascun d'ells) i, finalment, el 36,5 % manté el castellà com a llengua inicial i amb progenitors.

Pel que fa a les categories que expressen discrepàncies entre les dues variables, els percentatges més destacables són els que impliquen una variació lleu: de L1 castellana a «Més castellà que català amb progenitors» (5,2 %), o la mateixa situació però amb presència del català (3,6 %). També hi ha una segona tendència destacada, que és la de joves amb una sola llengua inicial, però amb dues llengües amb els progenitors (a partir de combinacions, 2,8 %, i de parelles mixtes, 2,6 %). En darrer lloc, també és destacable el 3,9 % de la població que declara parlar les dues llengües com a inicials, però que només utilitza el català amb els seus progenitors.

En tot cas, per intentar conèixer els motius pels quals es donen aquestes discrepàncies, es fa necessari agrupar les categories segons uns criteris comuns. L'anàlisi s'ha fet de la manera següent (taula 4).

TAULA 4
Recodificació de la variable de canvi de llengua amb progenitors i llengua inicial

<i>LP-L1 (18 categories)</i>	<i>n</i>	%	<i>LP-L1 (7 categories)</i>	<i>n</i>	%
<i>LP cat. - L1 cat.</i>	100	26,32	Manteniment en català	100	26,32
<i>LP més cat. - L1 cat.</i>	14	3,68	L1 només català	42	11,05
<i>LP comb. - L1 cat.</i>	11	2,89			
<i>LP parelles mixtes - L1 cat.</i>	10	2,63			
<i>LP més cast. - L1 cat.</i>	4	1,05			
<i>LP cast. - L1 cat.</i>	3	0,79			

TAULA 4 (Continuació)
 Recodificació de la variable de canvi de llengua amb progenitors i llengua inicial

LP-L1 (18 categories)	n	%	LP-L1 (7 categories)	n	%
LP cat. - L1 comb.	3	0,79	L1 bilingüe i LP majoritàriament cat.	8	2,11
LP més cat. - L1 comb.	5	1,32			
LP comb. - L1 comb.	21	5,53	Manteniment ambdues	28	7,37
LP parelles mixtes - L1 comb.	7	1,84			
LP més cast. - L1 comb.	7	1,84	L1 bilingüe i LP majoritàriament cast.	22	5,79
LP cast. - L1 comb.	15	3,95			
LP cat. - L1 cast.	1	0,26	L1 només castellà	41	10,79
LP més cat. - L1 cast.	2	0,53			
LP comb. - L1 cast.	7	1,84			
LP parelles mixtes - L1 cast.	11	2,89			
LP més cast. - L1 cast.	20	5,26			
LP cast. - L1 cast.	139	36,58	Manteniment en castellà	139	36,58
Total	380	100,00		380	100,00

Així, es treballarà amb una variable amb les set categories: les tres que ens expressen el manteniment (en català, en castellà i en ambdues llengües), les quals ens serviran de referència, i quatre variables més que ens indicaran els canvis entre les dues variables. En primer lloc, les variables «L1 només català» i «L1 només castellà» ens mostren els casos on hi ha un ús combinat de les dues llengües amb progenitors però amb una sola llengua inicial. En segon lloc, les variables «L1 bilingüe i LP majoritàriament català» i «L1 bilingüe i LP majoritàriament castellà» ens mostren els individus amb dues llengües inicials amb un ús total o majoritari d'altres llengües.

4. METODOLOGIA

Per conèixer quines són les raons que expliquen les discrepàncies entre llengua inicial i llengua amb progenitors, s'aplica la tècnica de comparació de mitjanes per mostres independents.⁶ La comparació s'estableix entre cadascun dels quatre grups estudiats (L1 només català, L1 només castellà, L1 bilingüe i LP majoritàriament català i L1 bilingüe i LP majoritàriament castellà) i els tres grups que ens serveixen com a referència del comportament esperat (manteniment del català, d'ambdues i del castellà). Amb aquest procediment es vol veure quines variables dels quatre grups estudiats es diferencien significativament de les dels tres grups de referència, amb el supòsit que

6. Es fa l'anàlisi de Levene d'igualtat de variàncies i, en funció del resultat, s'efectua el test de la T de Student per mostres independents amb variàncies iguals (VI) o desiguals (VD).

les variables que ho facin són distintives i, per tant, esdevenen una característica pròpia del grup estudiat.

D'altra banda, amb el mateix test d'igualtat de mitjanes, s'investiga a quin grup de referència són propers els grups estudiats. És a dir, es dibuixa un perfil sociolingüístic dels membres dels grups on trobem discrepàncies entre la llengua inicial i la llengua amb progenitors.

Abans, però, es fa una comparació entre els tres grups on trobem manteniment entre la llengua inicial i la llengua amb progenitors. En aquest cas, s'efectua el test *post-hoc* de Scheffé, per observar si les diferències entre les variables dels grups són estadísticament significatives.

4.1. Construcció de les variables utilitzades

Per intentar contrastar les hipòtesis plantejades, s'utilitzen les variables següents, extretes de les respostes del qüestionari del projecte RESOL per a les poblacions de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí:

Llengua d'identificació: variable escalar creada a partir de la pregunta categòrica «Quina és la teva llengua?», recodificant la categoria «Català» com a 10, la categoria «Castellà» com a 0 i la categoria «Català i castellà» com a 5. Per tant, veurem que les mitjanes de l'índex de llengua d'identificació tindran un valor que pot variar des del 0, que significa «Tots els alumnes s'identifiquen únicament amb el castellà», fins al 10, «Tots els alumnes s'identifiquen únicament amb el català», passant pel 5, «Els alumnes s'identifiquen tant amb el català com amb el castellà».

Llengua amb xarxa social: a partir de les llengües declarades amb les vint persones amb qui més es relacionaven (excloent-hi els progenitors, per tal de no ser redundant en l'anàlisi) i les «Altres llengües», es dóna el valor 10 a «Català», el valor 5 a «Tant català com castellà» i el valor 0 a «Castellà», i es divideix pel nombre de valors sumats. Per tant, la mitjana d'ús lingüístic en xarxa social va del 0 («Parla amb tots els membres en castellà») al 10 («Parla amb tots els membres en català»), passant pel 5 («Parla tant en català com en castellà»).

Llengua entre progenitors: a partir de la pregunta «Quina llengua parlen els teus pares?», s'ha seguit el mateix procediment que amb la llengua d'identificació.

Llengua amb germans: després d'esmentar el nom dels seus germans, es demanava amb quina llengua hi parlaven. S'ha fet una mitjana de la mateixa manera que amb la llengua amb la xarxa social.

Actituds en català/castellà: és un índex creat a partir de deu afirmacions (per exemple, «El català és una llengua bonica») en les quals els alumnes havien d'indicar si hi estaven d'acord o en desacord. Amb tots els ítems, es construeix una escala del 0 al 10, on 0 significa 'actitud negativa' i 10, 'actitud positiva'.

Sentiment de pertinença etnonacional (sentir-se català o espanyol): a partir de les preguntes «Em sento català/catalana» i «Em sento espanyol/espanyola», on 0 és «Gens ni mica» i 10 és «Totalment».

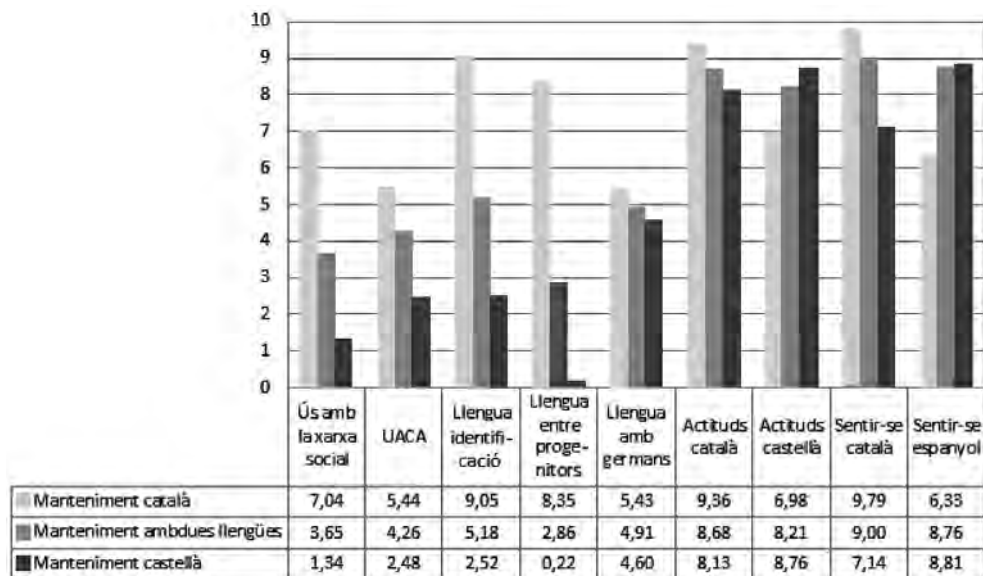
Ús ambiental amb companys d'aula (UACA): en aquest cas, també s'ha construït la variable mitjançant les llengües declarades a la xarxa social, limitant-se només als membres declarats com a «companys de classe», fent la mateixa recodificació que amb la xarxa social. En aquest cas, s'ha calculat la mitjana segons les classes (sumant tots els valors i dividint-los pel total). A cada alumne, se li ha assignat el valor propi de la seva classe; per tant, tots els alumnes d'una mateixa classe tenen el mateix valor.

5. ANÀLISI

5.1. Anàlisi dels grups de manteniment

En primer lloc, es fa l'anàlisi comparada dels tres grups en què hi ha manteniment entre llengua inicial i llengua amb progenitors, per tal de conèixer els valors de les variables i el posicionament dels tres grups que ens serveixen de referència (gràfic 1).

GRÀFIC 1
Comparació entre els grups de referència

Tal com calia esperar, hi ha diferències significatives entre gairebé totes les variables. Així, en termes generals, el grup de manteniment en català té un ús alt del català en tots els àmbits, i la identificació, les actituds cap al català i el sentiment de pertinença a Catalunya més elevat que el grup de manteniment en ambdues llengües, i aquests, al seu torn, més elevat que el del grup de manteniment en castellà.

En tot cas, el test estadístic *post-hoc* de Scheffé mostra algunes diferències entre variables que no són significatives, fet que ens indica que el comportament d'alguns dels grups és similar.

En les variables UACA i les actituds lingüístiques (tant les referents al català com al castellà), la diferència només és significativa si comparem els valors dels grups de manteniment en català i en castellà. La posició intermèdia del grup bilingüe fa que les diferències amb els altres dos grups siguin baixes. El motiu d'aquest fet és la poca dispersió que té l'UACA (cal recordar que és un coeficient compartit per tots els alumnes d'una mateixa aula) i l'alt valor que té l'índex d'actituds, tant en una llengua com en l'altra, la qual cosa fa que no puguem parlar, en cap cas, d'actituds negatives cap a una llengua.

Pel que fa a les variables de pertinença etnonacional, observem com en el sentiment favorable al català l'únic grup que es diferencia dels altres dos és el del manteniment en castellà, els membres del qual tenen un sentiment de pertinença més baix. El mateix passa (però a la inversa), amb el sentiment de pertinença a Espanya, on l'únic grup clarament diferenciat és el del manteniment en català.

TAULA 5

Valors de significació entre grups de manteniment. Test post-hoc de Scheffé

		Sig.
<i>Índex lingüístic amb XS</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,000
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,000
<i>UACA</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,565
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,071
<i>Llengua d'identificació</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,000
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,000
<i>Llengua entre progenitors</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,000
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,000
<i>Llengua amb germans</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,000
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,001
<i>Actituds en català</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,622
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,802
<i>Actituds en castellà</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,066
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,876
<i>Sentir-se català</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,832
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	0,013
<i>Sentir-se espanyol</i>	Mant. català - Mant. ambdues	0,010
	Mant. català - Mant. castellà	0,000
	Mant. ambdues - Mant. castellà	1,000

Les diferències ombrejades són estadísticament significatives.

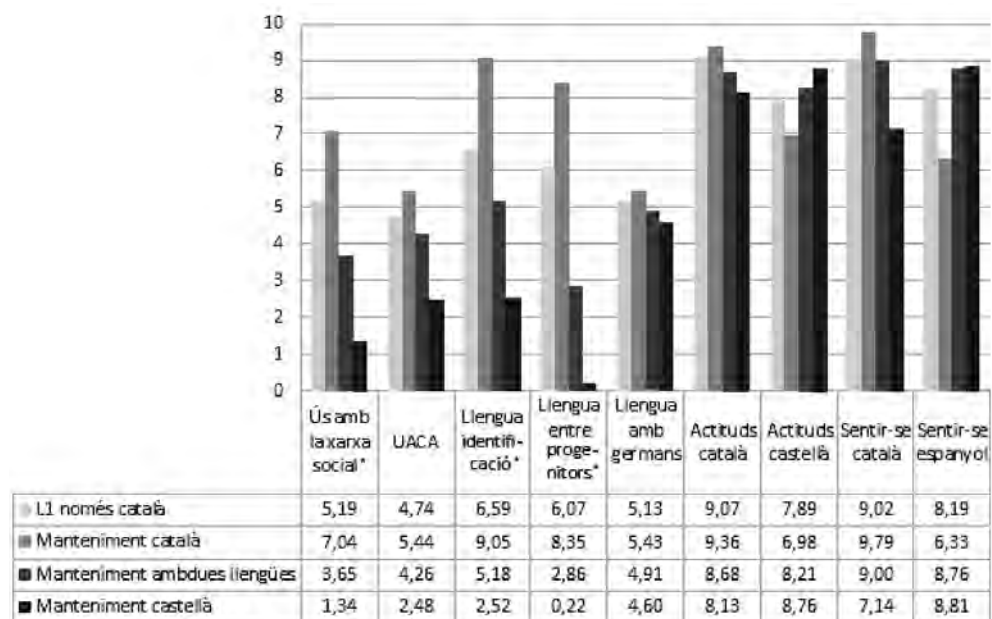
5.2. Grup amb L1 només català

El grup L1 només català, és a dir, els qui tenen únicament el català com a llengua inicial i amb llengua amb progenitors que no és només el català, se situa, dins del gràfic, entre els grups «Manteniment en català» i «Manteniment en ambdues llengües». Per tant, en termes generals, el seu nivell d'ús i identificació amb el català es troba en una posició intermèdia entre els dos grups (gràfic 2).

En aquest cas, trobem quatre variables amb diferències significatives entre els tres grups on les comparem: són l'ús lingüístic amb la xarxa social, la llengua d'identificació i els dos usos familiars (llengua entre progenitors i, en menor mesura, la llengua amb els germans). Per tant, són aquestes quatre variables les que caracteritzen aquest grup.

Un altre fet destacable es refereix a les variables referents al sentiment de pertinença. El sentiment de pertinença en català no és significativament diferent del valor propi del grup de manteniment en català, mentre que el sentiment de pertinença a Espanya s'aproxima al dels grups de manteniment en castellà i en ambdues llengües (els quals, com ja s'ha vist, són també semblants).

GRÀFIC 2
Comparació de la L1 només català amb grups de manteniment

* Valor $p < 0,05$: variables que diferencien significativament el grup analitzat amb els tres grups de referència.

5.3. Grup amb L1 només castellà

Pel que fa al grup L1 només castellà (gràfic 3), hi trobem la mateixa situació que en el grup anterior, però on el castellà és l'única llengua inicial hi trobem una tendència

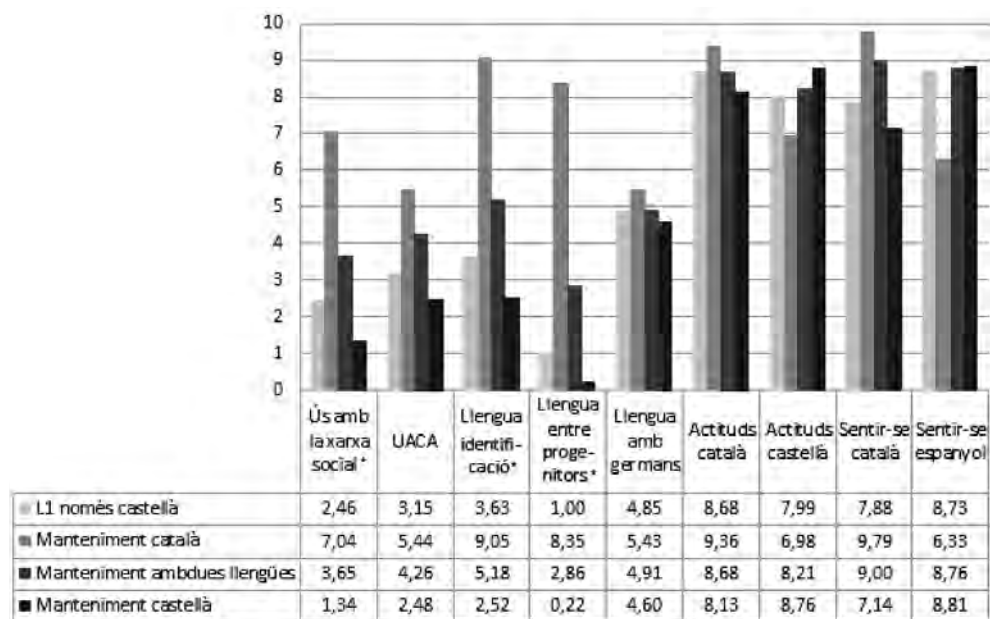
semblant a la del primer grup. Així, la gran majoria dels valors d'aquest grup se situen entre els valors de les categories «Manteniment en castellà» i «Manteniment en ambdues llengües».

En aquest cas, tornem a trobar les mateixes variables que en l'anterior, ja que els factors que els distingeixen són els usos familiars (en aquest cas, però, només la llengua entre progenitors), la llengua amb la xarxa social i la llengua d'identificació.

D'altra banda, els únics valors semblants a algun altre grup són, també, el sentiment de pertinença a Catalunya (s'assimilen amb els que mantenen el castellà i ambdues llengües) i el sentiment de pertinença a Espanya (semblants al del grup del català).

GRÀFIC 3

Comparació de la L1 només castellà amb grups de manteniment

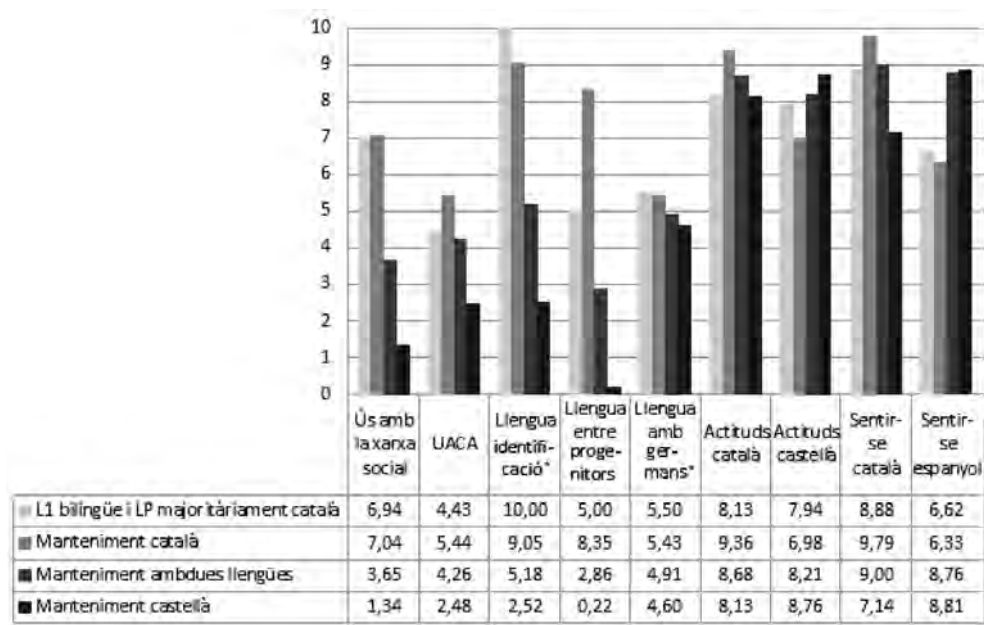
* Valor $p < 0,05$: variables que diferencien significativament el grup analitzat amb els tres grups de referència.

5.4. L1 bilingüe i LP majoritàriament català

En el tercer grup estudiat (gràfic 4), aquell amb una llengua inicial bilingüe i amb uns usos amb progenitors amb presència majoritària o hegemònica del català, trobem que només hi ha dues variables que el diferencien amb els grups de referència: són la llengua d'identificació i la llengua amb germans.

D'altra banda, les variables que eren significatives en els dos casos estudiats anteriorment (llengua entre progenitors i amb la xarxa social) s'aproximen més al grup de manteniment dels bilingües. També trobem que els dos sentiments de pertinença són semblants als del grup de manteniment del català i del bilingüe (els quals també són semblants entre si).

GRÀFIC 4
Comparació de L1 bilingüe i LP majoritàriament català amb grups de manteniment

* Valor $p < 0,05$: variables que diferencien significativament el grup analitzat amb els tres grups de referència.

5.5. L1 bilingüe i LP majoritàriament castellà

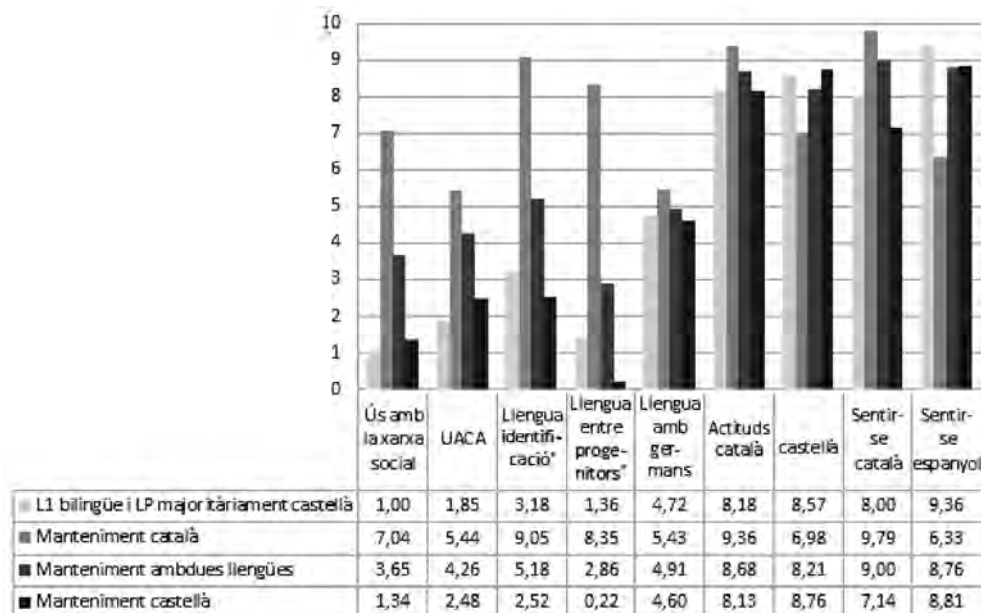
En l'últim grup estudiat (gràfic 5), on trobem els alumnes amb dues llengües inicials i llengua amb progenitors amb major presència del castellà, observem un alt grau de castellà en la majoria de les variables (per tant, properes a 0). En alguns casos, com per exemple l'ús amb la xarxa social o la llengua entre progenitors, és fins i tot més alt que el del grup de manteniment en castellà. Per tant, estem davant un grup profundament castellanitzat.

Amb tot, les variables amb valors significativament diferents dels dels tres grups de referència són la llengua d'identificació i la llengua entre progenitors.

A més, el sentiment de pertinença a Catalunya s'assimila al valor del grup de manteniment en català, el d'Espanya amb el del grup de manteniment en castellà i el bilingüe i, finalment, les actituds vers el castellà són semblants a les del grup del català.

GRÀFIC 5

Comparació de L1 bilingüe i LP majoritàriament castellà amb grups de manteniment

* Valor $p < 0,05$: variables que diferencien significativament el grup analitzat amb els tres grups de referència.

6. DISCUSSIÓ

Els canvis entre la llengua inicial i la llengua amb els progenitors es donen de moltes maneres diferents, a causa del gran nombre de combinacions possibles que hi ha entre les dues variables. En aquest primer estudi, de caràcter exploratori, destinat a conèixer aquesta realitat, s'ha vist que els factors que caracteritzen aquests canvis són, com a dinàmica general, la llengua amb la xarxa social, els usos familiars i la llengua d'identificació.

Els resultats exposats, per tant, confirmarien la hipòtesi que exposava que, amb els canvis socials que s'han produït en els últims temps, relacionats amb les transformacions de l'estructura familiar i l'extensió de les xarxes de socialització, els atributs demolingüístics també s'han transformat. Així, les llengües utilitzades amb la xarxa social i les combinacions de les llengües presents dins de l'estructura familiar serien els elements que configuren el perfil sociolingüístic dels joves que tenen discrepàncies entre la llengua inicial i la llengua amb progenitors. Dit d'una altra manera, el tret diferencial entre aquests alumnes i els que tenen un comportament lingüístic «esperable» són les variables referents als usos en xarxa social, els familiars i la llengua d'identificació. El que és evident és que ens trobem davant una diversificació i augment de la complexitat en els usos sociolingüístics

També crida l'atenció la forta presència que la llengua d'identificació té a l'hora de

conformar els grups en què hi ha canvi entre L1 i llengua amb progenitors. En un principi, s'havia considerat la llengua d'identificació com un atribut més del bloc identitari o sentimental. Per tant, se suposava que estaria relacionat amb variables com les actituds lingüístiques o el sentiment de pertinença. Les dades, però, no mostren aquesta tendència i la llengua d'identificació es configura com una variable clau en les diferències entre els grups lingüístics. Pot ser, però, que la llengua d'identificació no ens expliqui la configuració dels grups en què L1 i LP són diferents, sinó que la seva presència sigui causa de la forta relació que hi ha entre l'ús social d'una llengua i la seva identificació (Bretxa, Comajoan i Sorolla, 2009).

Amb tot, la presència d'altres usos lingüístics, a banda de la llengua amb progenitors, per explicar la llengua inicial no li resta pes a la importància que té aquesta primera variable, sobretot en allò que fa referència a les variables de caire més sentimental i bàsicament en el sentiment de pertinença. Així, tal com s'ha pogut veure, trobem un sentiment més alt de pertinença a Espanya en els grups on la llengua amb progenitors majoritària és el castellà, mentre que quan ho és el català els valors entre els grups amb discordances i de manteniment en català no són diferents. En aquest sentit, es confirma parcialment la hipòtesi per la qual el sentiment de pertinença a un grup explica la representació d'un mateix en un col·lectiu. Amb les dades presentades, però, semblaria que la tendència és l'oposada, i que seria la d'un ús majoritari d'una llengua amb els progenitors la que faria identificar-se amb un col·lectiu (català o espanyol) determinat.⁷ La llengua amb progenitors, per tant, segueix sent un element central per explicar els usos i actituds lingüístiques dels adolescents i, per extensió, segueix sent una variable clau en la sociolingüística.

7. AGRAÏMENTS

Aquest article ha estat possible gràcies al suport del projecte *Resocialització lingüística en educació secundària* (FFI2009-09968) del Ministeri de Ciència i Innovació, i a l'ajut del grup de recerca consolidat Grup d'Estudi de la Variació (2009 SGR 521) de la Generalitat de Catalunya. Vull agrair a F. Xavier Vila, Natxo Sorolla, Vanessa Bretxa i Elisabet Vila el seu suport, paciència, consells, correccions i traduccions.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BOIX I FUSTER, Emili; VILA I MORENO, F. Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BOURDIEU, Pierre (1985). *¿Qué significa hablar?* Madrid: Akal. [Hi ha una tercera edició del 2001]
- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; SOROLLA, Natxo (2009). «De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja».

7. En aquest punt, cal recordar que estem parlant de diferències mínimes, ja que el valor de sentiment de pertinença a Catalunya o a Espanya és molt elevat en tots els grups estudiats.

- Noves SL: Revista de Sociolingüística*, núm. 1. Disponible en línia a: <<http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hemeroteca/hivern09.htm>>.
- CLÉMENT, Richard (2006). «Identitat, adaptació i ús lingüístic: una perspectiva psicosocial». A: *Llengua i identitat*. Barcelona: Fundació Congrés de Cultura Catalana.
- COMAJOAN, Llorenç; VILA I MORENO, F. Xavier; BRETXA, Vanessa; SOROLLA, Natxo; TENORIO, Xavier; MELIÀ, Joan (2013). «Els usos lingüístics en família i amb amics de l'alumnat autòcton i al·lòcton de sisè de primària a Catalunya, Mallorca i la Franja». A: VILA, F. Xavier; SALVAT, Eulàlia (ed.). *Noves immigracions i llengües*. Actes del 18è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona. Barcelona: Universitat de Barcelona. Secció de Lingüística Catalana. Departament de Filologia Catalana.
- FABÀ, Albert (2005a). «La llengua inicial i d'identificació. Índex d'avaluació de la capacitat d'atracció del català». A: TORRES, Joaquim (coord.); VILA, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA, Vanessa; PRADILLA, Miquel Àngel. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8), p. 55-79.
- (2005b). «Llengua inicial i llengua d'identificació». A: TORRES, Joaquim (coord.); VILA, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA, Vanessa; PRADILLA, Miquel Àngel. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8)
- PALACIO VALENCIA, M. Cristina (2009). «Los cambios y transformaciones en la familia. Una paradoja entre lo sólido y lo líquido». *Revista Latinoamericana de Estudios de Familia*, núm. 1, p. 46-60.
- QUEROL, Ernest (2009). «Les enquestes d'usos lingüístics 2003-2004: procés de creació, d'exploració i de publicació». A: *Estudis de demolingüística*. Actes de la I Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT. Barcelona, 14 desembre 2006. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SOLÉ, Joan (coord.) (2011). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: Anàlisi*. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística.
- SOROLLA, Natxo (2010). «Famílies lingüísticament mixtes segons l'enquesta EULP08». Disponible en línia a: <http://www.cercle21.cat/ca/butlleti/les_families_multilingues_en_lentorn_catala/2/families_linguisticament_mixtes_segons_lenquesta_eulp08/12>.
- TENORIO, Xavier (2008). *Situació sociolingüística dels preadolescents de 6è de primària de Sant Just Desvern i Sant Joan Despí*. Informe de treball intern del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació.
- TORRES I PLA, Joaquim (2005). «Ús familiar i transmissió lingüística». A: TORRES, Joaquim (coord.); VILA, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA, Vanessa; PRADILLA, Miquel Àngel. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8)
- (2011a). «La transmissió lingüística intergeneracional». A: SOLÉ, Joan (coord.) (2011).

Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: Anàlisi. Vol. I: Les llengües a Catalunya: Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística.

— (2011b). «La demolingüística en els territoris de llengua catalana». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 21, p. 183-192.

VILA I MORENO, F. Xavier (2005). «Els usos lingüístics interpersonals fora de la llar. Els usos lingüístics en general». A: TORRES, Joaquim (coord.); VILA, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRET-XA, Vanessa; PRADILLA, Miquel Àngel. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI.* Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística: Institut de Sociolingüística Catalana. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Estudis; 8), p. 109-143.